

ADDE YAYIMLANDIKTAN
ONRA GELEN DOKÜMAN

03 Aralık 2016

- 1627 RUSTOW, Marina & STERN, Sacha. The Jewish calendar controversy of 921-22: reconstructing the manuscripts and their transmission history. *Time, Takvim*
astronomy, and calendars in the Jewish tradition. 190218
Ed. Sacha Stern and Charles Burnett. Leiden: Brill,
2014, pp. 79-95. Controversy between Jews in
Palestine and those in Iraq.

1615 GOLDSTEIN, Bernard R. & CHABÁS, José. Three tables for the daily positions of the moon in a fifteenth-century Hebrew manuscript. *Aleph: Historical Studies in Science & Judaism*, 15 ii (2015) pp. 319-341. A curious combination of languages and cultures that is characteristic of late medieval Spain; the tables are written in Hebrew characters, the headings in Arabic (in Hebrew characters), the worked example is in Hebrew with some words in Arabic (in Hebrew characters) and the calendars are Muslim and Christian.

Takvim
190218

1613 BLOIS, François de. Some early Islamic and Christian sources regarding the Jewish calendar (9th-11th centuries). *Time, astronomy, and calendars in the Jewish tradition*. Ed. Sacha Stern and Charles Burnett. Leiden: Brill, 2014, pp. 65-78.

Takvim
190218

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

04 Aralık 2016

İKİNCİ BÖLÜM

KRONOLOJİK BİLGİ İÇEREN RİVÂYETLERİN KAYNAKLARI VE TÜRLERİ

A. Kronolojik Bilgi İçeren Rivâyetlerin Kaynakları	65
1. Siyer ve Tarih Eserleri.....	<i>Siyer ve Mevazi 182533</i> 65
2. Tabakât ve Terâcim Eserleri.....	<i>Tabakat 190019</i> 66
3. Tarih ve Kültür Eserleri.....	<i>Tarih 190321</i> 66
4. Hadis Metinleri	<i>Hadis 080154</i> 66
5. Tefsir ve Esbâbu'n-Nüzûl Eserleri.....	<i>Tefsir 190550</i> 67
6. Diğer İlimler.....	67
B. Kronolojik Bilgi İçeren Rivâyetlerin Türleri.....	<i>Rivayet 170046</i> 68
1. İsnadlı Kronolojik Bilgi İçeren Rivâyetler	68
2. Kronolojik Bilgi İçeren Diğer Haberler.....	69
3. Takvim Başlangıcı Olarak Kullanılan Olaylar.....	<i>Takvim 190218</i> 69
a) Ka'b b. Lu'ey'in Vefatı	<i>Ka'b b. Lu'ey 110004</i> 70
b) Âmu'l-Hanân	70
c) Fil Vakası.....	<i>Fil Vakası 060512</i> 71
d) Eyyâmü'l-'Arab ve el-Ficâr Harpleri	<i>Eyyâmü'l-'Arab 051193</i> 71
e) Hişâm b. el-Muğîre'nin Vefatı	71
f) Kâbe'nin İnşası	<i>Kâbe 110028</i> 72
g) Bi'set.....	<i>Bi'set 020947</i> 72
h) Dâru'l-Erkâm'a Giriş	<i>Dâru'l-Erkâm 040132</i> 72
ı) Medine'ye Hicret.....	<i>Hicret 081194</i> 73
4. Şahısların Vefat Yaşı ve Doğum Tarihleri.....	73
5. Büyük-Küçük, Akran, Nedim Bilgileri.....	73
6. Evlenme Boşanma Bilgileri (el-Ahlâf).....	75
7. Şahıslar ve Kabileler Arasında Yapılan İttifaklar.....	76
8. Bazı Olaylar veya Savaşlarda Ölenlerin Listeleri.....	76
9. Birbiriyle Bağlantılı Olaylar	76
10. Periyodik Hâdiseler.....	77
a) Panayırlar.....	<i>Pazar 160041</i> 77
b) Kervan Hareketleri.....	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KRONOLOJİK BİLGİ İÇEREN BİLİMSSEL VERİ TÜRLERİ

A. Astronomik Veriler.....	89
B. Coğrafi Veriler	90
C. İklim, Bitkiler ve Hayvanlarla İlgili Veriler	92
1. İklim.....	92
a) Mekke.....	92
b) Medine	93
c) Táif.....	94
2. Bitkiler	95
a) Hurma.....	95
b) Üzüm.....	96
c) Erâk Ağacı.....	96
d) el-İzhir.....	97
3. Hayvanların Özellikleri.....	97

به همراه تمام مجلدات تجارب الامم مسکویه، در هشت جلد در تهران چاپ کرد؛ که جلد هفتم این مجموعه شامل ذیل رودزآوری است.

منابع: ابن اثیر؛ ابن جوزی؛ ابن خَلکان؛ ابن طَبَقْتی، الفخری فی الآداب السلطانیة و الدول الاسلامیة، چاپ محمود توفیق کتبی، مصر ۱۳۳۰؛ ابن عمرانی، الإنباء فی تاریخ الخلفاء، چاپ قاسم سامرائی، لندن ۱۹۷۳؛ ابن کثیر، البدایة و النهایة، بیروت ۱۴۱۱/۱۹۹۰؛ عزیزالله بیات، شناسایی منابع و مآخذ تاریخ ایران، تهران ۱۳۶۳-۱۳۷۴ ش؛ احمدین نصرالله ثوی و همکاران، تاریخ الفی: تاریخ هزار ساله اسلام، چاپ غلامرضا طباطبائی مجد، تهران ۱۳۸۲ ش؛ غیاث الدین بن مہمام الدین خواندمیر، دستورالوزراء، چاپ سعید نفیسی، تهران ۱۳۱۷ ش؛ محمدین احمد ذہبی، تاریخ الاسلام و وفیات المشاہیر و الاعلام، چاپ عمر عبدالسلام تدمری، حوادث و وفیات ۴۸۱-۵۴۹، بیروت ۱۴۱۴/۱۹۹۴؛ همو، سیراعلام النبلاء، چاپ شعبی ارزووظ و دیگران، بیروت ۱۴۰۹-۱۴۰۱؛ محمدین حسین رودزآوری، ذیل کتاب تجارب الامم، در احمدین محمد مسکویه، تجارب الامم، چاپ ابوالقاسم امامی، ج ۷، تهران ۱۳۷۹ ش؛ عبدالوہاب بن علی سُبُکی، طبقات الشافعیة الکبری، چاپ محمود محمد طناحی و عبدالفتاح محمد حلوی، [قاہرہ] ۱۹۶۴-۱۹۷۶؛ فواد سزگین، تاریخ نگارش های عربی، ترجمه، تدوین و آماده سازی: مؤسسه نشر فہرستان، تهران ۱۳۸۰ ش -؛ عبدالرحمان بن ابی بکر سیوطی، تاریخ الخلفاء، چاپ قاسم شماعی رفاعی و محمد عثمانی، بیروت ۱۴۰۶/۱۹۸۶؛ صفدی، حاجی بن نظام عقلی، آثار الوزراء، چاپ جلال الدین محدث ارموی، تهران ۱۳۳۷ ش؛ محمدین محمد عمادالدین کاتب، خبریدة القصر و جریدة العصر، ج ۱، چاپ محمد بیہجہ اثری، [بغداد] ۱۳۷۵/۱۹۵۵؛ ہندوشاہ نخجوانی، تجارب السلف، چاپ عباس اقبال آشتیانی، تهران ۱۳۵۷ ش؛ Carl Brockelmann, *Geschichte der arabischen Litteratur*, Leiden 1943-1949, Supplementband, 1937-1942.

/ لیلا خان احمدی /

روز، مفہومی عرفی، نجومی و دینی یا تعاریف گوناگون. واژه روز در پهلوی به صورتهای رچ (rōc)؛ فرهوشی، ذیل "Rōc" و روز (rōz)؛ مکنزی^۵، ص ۷۲) و در اوستایی به صورت رَئَجَنَ (raocana)؛ بہرامی، دفتر ۳، ص ۱۲۰۲) آمده است. در آثار نجومی دورہ اسلامی به عربی، واژه های نهار و یوم، به معنای روز و گاہ شبانہ روز به کار رفته است (برای نمونہ - بتانی، ج ۳، ص ۳۰؛ ابن یونس، ص ۲۵؛ ابن اجدابی، ص ۲۸).

الف) در تاریخ علم، تاریخ و اسطوره ها. در نجوم بظلمیوسی، و به پیروی از آن در نجوم دورہ اسلامی، گردش شبانہ روز را

او پس از شرح حوادث هر سال، به تحلیل آنها و سپس ذکر نکات اخلاقی و پندآموز پرداخته و در مواردی، به آیات قرآن و شعر نیز استناد کرده است (برای نمونہ - ص ۳۴، ۷۵-۷۳، ۹۲، ۹۵-۹۶، ۱۶۳، ۱۶۶-۱۶۷، ۱۸۹-۱۹۰، ۲۸۲-۲۸۳)؛ سپس با ذکر عنوان «اکنون به سیاق تاریخی یا شیوہ نقل حدیث بازمی گردیم» (برای نمونہ - ص ۳۸، ۶۹، ۱۶۷، ۲۳۶، ۲۸۳)، به ادامه حوادث پرداخته است.

رودزآوری گاہ برای رعایت اختصار، از شرح و توضیح پرهیز کرده و خوانندہ را برای اطلاعات بیشتر، به تجارب الامم ارجاع داده است (ص ۲۲، ۱۰۵). او حوادثی را کہ بیان شان مشتمل بز فضیلت و سیاستی برای عبرت آموزی نبوده، رها کرده است (ص ۲۴۱). مطالب کتاب در دورہ خلافت قادریالہ (۳۸۱-۴۲۲) خاتمه یافته است.

رودزآوری ظاہراً کتاب التاجی فی اخبارالدولہ اللدیمیة اثر ابواسحاق ابراہیم بن ہلال صابی (ص صابی، *، خاندان) را در اختیار داشته و ضمن ستایش آن به مقایسہ این اثر با تجارب الامم پرداختہ است (ص ۳۳). قطعاتی کہ وی از کتاب صابی نقل کرده با عنوان «قال صاحب التاریخ» یا «کتاب التاریخ» بدون ذکر نام صابی، مشخص شدہ است (برای نمونہ - ص ۵۶-۵۷، ۶۱، ۶۹، ۷۶، ۹۱، ۱۳۹، ۱۴۹، ۱۵۴) و اثر رودزآوری از این نظر کہ دربردارندہ مطالبی از کتاب مفقود صابی است، اهمیتی بسزا دارد.

گذشتہ از التاجی، رودزآوری بخشی از اطلاعات خود را از افراد موثق (ص ۳۸) یا شاہدان وقایع (برای نمونہ - ص ۷۲، ۷۸، ۸۳، ۱۵۹، ۱۶۴) نقل کرده است. او همچنین گاہ بہ نام کتاب اشارہ کردہ است (برای نمونہ - ص ۸۸، ۹۵-۹۶).

اگرچہ اثر رودزآوری ذوق فلسفی، تشخیص رسا و بی طرفی نسبی در بیان وقایع را، کہ از خصوصیات بارز مسکویہ در تجارب الامم است، ندارد (بیات، ج ۱، ص ۱۱۳)، از مہم ترین منابع در تاریخ نگاری اسلامی و ایرانی است کہ با تتری روان و فصیح نوشته شدہ است. بیشتر اطلاعات کتاب راجع بہ آل بویہ است و متبعی مہم در تاریخ ایران و آل بویہ بہ شمار می رود.

ذیل کتاب تجارب الامم نخستین بار در فاصلہ ۱۳۳۴ تا ۱۳۳۷/۱۹۱۶-۱۹۱۹، بہ کوشش هنری فردریک آمدروز^۱ و با همکاری دیوید ساموئل مارگلیوت^۲ و فرج اللہ زکی (همراہ با تجارب الامم و تکملہ صابی) در قاہرہ منتشر شد (بروکلمان^۳، > ذیل <، ج ۱، ص ۵۸۳؛ سزگین^۴، ج ۱، ص ۴۸۲، افزودہ مترجمان). در ایران، این اثر را در ۱۳۷۹ ش ابوالقاسم امامی،

1. Henry Frederick Amédroz

2. David Samuel Margoliouth

3. Brockelmann

4. Fuat Sezgin

5. MacKenzie

*Ist. 7608 bis (=RES 3904) + Wellcome A103664

*Ja 547 + 546 + 544 + 545 = Sadd Ma'rib 6

*Ja 1028

L 206 (date unknown): Drewes & Ryckmans 2016.

*MAFRAY-Abū Thawr 4

MAFY-Bayt Gufr 1: ROBIN 2005.

*MAFYS-Ḍura' 3 = RES 4069

*MS-Tan'im al-Qarya 9 (see also PRIOLETTA 2015)

*Murayghān 1

*Murayghān 2

Pirenne-al-Maṣna'a 2, fig. 2, 3 = Ja 3186: PIRENNE 1981, 216 and fig. 2, 3, p. 217.

*RES 3383

*RES 4107 = Ghul-YU 21 = M. 60.1293 / 4

*RES 4969 = Ja 876

*RES 5085

*Robin-Viallard 1 = Ja 3205

*Ry 507

*Ry 508

*Ry 515

*Ry 520

*Ry 534 + Rayda 1

Schiettecatte-Nā'it 9: ROBIN 2014, 62–63 and Fig. 20, p. 93.

Shu'lān-Shibām K. 1: Sholan & Gajda 2015

*Twitchell 3 = Ja 857 = Ja 1040 (= Ph 123) (In DASI, Ja 857)

*Wellcome A103664: voir *Ist. 7608 bis (=RES 3904) + Wellcome A103664

X.SBS 132 = Mon.scrip.t.sab 204: Stein 2010.

X.SBS 141 = Mon.scrip.t.sab 6: Stein 2010.

X.SBS 142 = Mon.scrip.t.sab 5: Stein 2010.

X.SBS 144 = Mon.scrip.t.sab 436: Stein 2010.

YM 327 = Lu 10 = Ja 520 = Rossi 24 (In DASI Ja 520) (see also ROBIN 2015, Fig. 3)

*YM 1950

Yule-al-Sira 1: YULE 2007, 118 and fig. 17.

Yule-Ḍafār 1: unpublished inscription discovered by Paul Yule.

*Ḍafār lz10~016

*ZM 1 (In DASI Gar Sharahbil)

*ZM 5 + 8 + 10

*ZM 2000 (In DASI Ibrahim al-Hudayd 1)

Takvim
130218

03 Mart 2019

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMANLAR

Mehdy Shaddel*

“The Year According to the Reckoning of the Believers”: Papyrus Louvre inv. J. David-Weill 20 and the Origins of the *hijri* Era

<https://doi.org/10.1515/islam-2018-0025>

Abstract: The present paper addresses itself to the enigmatic phrase *snh qaḏā' al-mu'minīn* that appears in a papyrus sheet from early Muslim Egypt. It takes issue with the earlier interpretations of the phrase, arguing that it is indeed a dating formula that is probably to be read as *sanat qaḏā' al-mu'minīn*, and understood as “the year according to the reckoning of the believers”. Based on the testimony of this phrase, it is further argued that the epoch of the Muslim calendar was, in all likelihood, originally meant to count the years from Muḥammad’s foundation of a new community and polity at Medina, a momentous event that the early Muslims conceived of as the dawn of a new age.

Keywords: Arabic papyri; Muslim calendar; jurisdiction of the believers; reckoning of the believers; *hijra*; chronology

On 24 October, 1793, the Convention Nationale of the fledging First French Republic voted to adopt a new calendar. Thenceforth, the Convention decreed, all official documents and correspondence had to be dated from the establishment of the republic on 22 September, 1792, using the formula “l’an de la république française”, thereby consigning, as it seemed at the time, the Gregorian calendar to the dustbin of history. An earlier reckoning system that counted the years from the revolution of 1789 employed the formula “l’an de la liberté”. For the French revolutionaries, the revolution marked a watershed moment in the annals of the human race and was incontestably the most remarkable episode of French history since the Treaty of Verdun established *Francia occidentalis* as an independent

Article note: This paper has benefited much from the insightful comments and criticisms of Arietta Papaconstantinou (University of Reading), Gladys Frantz-Murphy (Regis University), Hossein Sheikh (Georg-August-Universität Göttingen), Sean Anthony (Ohio State University), and Robert Hoyland (Institute for the Study of the Ancient World, New York University), to whom I wish to express my heartfelt gratitude. The responsibility for all errors and (mis)interpretations remains with me alone.

*Corresponding author: Mehdy Shaddel, independent scholar, Fuman, Iran, mehdyshaddel@gmail.com

گاه‌شماره‌های زردشتی. واژه دی از مادهٔ - *daδvah* (بارتولومه^۱، ستون ۶۷۸-۶۷۹)، صفتی برای اهورامزدا، به معنای آفریننده (بهار، ۱۳۶۲ ش، ص ۳۸) و همین ماده برگرفته از ریشهٔ *dā*، به معنای دادن، است (بارتولومه، همانجا) که از این ریشه، واژهٔ دادار امروزه در زبان فارسی رایج است (← همان، ستون ۷۲۷-۷۲۸). واژه دی، به‌عنوان صفت اهورامزدا، در بعضی متون ایرانی پیش از اسلام، به‌صورت دثوش (← اوستا. خرده اوستا، ص ۲۱۳، پانویس ۲) و در بعضی متون دیگر همراه با واژهٔ دادار (برای نمونه ← شایست ناشایست، فصل ۲۲، بند ۴۶-۴۷؛ پژوهش در متن پهلوی، ص ۴۴) آمده‌است که از پیوستگی معنایی دو واژه دی و دادار نشان دارد (برای تفصیل بیشتر در زمینهٔ ریشه‌شناسی واژه دی ← د. ایرانیکا، ذیل ماده). صورتهای دیگری از ریشهٔ واژه دی، در دیگر زبانهای ایرانی میانه (از جمله سغدی ← قریب، ص ۱۴۴، ش ۳۶۵۷، ص ۱۴۵، ش ۳۶۷۰)، برای نامیدن سه روز ماه دی در گاه‌شماره‌های زردشتی نیز به‌کار می‌رفته‌است (برای آگاهی از کاربرد نام ماه و روزهای ماه در چند متن دیگر پیش از اسلام ← بهار، ۱۳۴۵ ش، ص ۲۰۶، ۲۱۲-۲۱۳؛ همو، ۱۳۵۱ ش، ص ۳۲۱).

نام ماه دی همواره به‌عنوان دهمین ماه سال در متون ایرانی پیش از اسلام (← اوستا. خرده‌اوستا، ص ۲۰۶) و دورهٔ اسلامی (ابوریحان بیرونی، ۱۹۲۳، ص ۷۰؛ قطان مروزی، ص ۲۳۸) آمده‌است. نام ماههای سال در گاه‌شماره‌های مختلف زردشتی (که کمابیش در گاه‌شماری هجری شمسی نیز به‌کار می‌رود) در دورهٔ اشکانی (حک: > ۲۵۰ ق م - < ۲۲۶ م) با همین ترتیب امروزی رواج داشت (← تقویم*، بخش ۴، قسمت الف، ۳) و در آثار متعدد دورهٔ اسلامی نیز این نامها دیده می‌شود (برای نمونه ← ابوریحان بیرونی، ۱۹۲۳، همانجا؛ همو، ۱۳۶۲ ش، ص ۲۳۰؛ قطان مروزی، همانجا). به‌رغم وجود چند گاه‌شماری در دورهٔ پیش از اسلام، که اعمال کردن یا نکردن کیسه در آنها گاه به ذهنیهای نادرست دربارهٔ جایگاه ماههای سال در فصلها انجامیده (در این باره ← تقویم*، بخش ۴، قسمت الف، ۴)، در ادب فارسی همواره از ماه دی به‌عنوان یک ماه زمستانی یاد شده‌است (← ادامهٔ مقاله). همچنین واژه دی، به‌صورت دی و دین (← عبداللهی، ص ۷۶، ۳۵۲)، در نام‌گذاری سه روز از روزهای هر ماه (براساس نامیده‌شدن روزهای ماه به یک نام خاص در گاه‌شماره‌های زردشتی ایران؛ برای آگاهی از نام این روزها ← تقویم*، همانجا) به‌کار می‌رفت. اما برای جلوگیری از تکرار نام دی (سه بار) در طول یک ماه، نام هر دی‌روز در ترکیب با نام روز بعد ساخته می‌شد (به ترتیب،

الاکراد و عقاندهم، و عاداتهم و طبائعهم و ادابهم، دهوک ۱۹۹۹؛ شرف‌الدین بن شمس‌الدین بدلیسی، شرفنامه: تاریخ مفصل کردستان، چاپ محمد عباسی، چاپ انبیت تهران [؟ ۱۳۴۳ ش]؛ جاسم محمد خلف، محاضرات فی جغرافیه العراق الطبيعية و الاقتصادية و البشرية، [قاهره] ۱۹۵۹؛ جمال یابان، اصول اسماء المدن و المواقع العراقية، ج ۱، بغداد ۱۹۸۹، جمهوری العراق. وزارة التخطيط، التعداد العالم للمبانی و المساكن و المنشآت و الأسر، بغداد ۲۰۱۱؛ جمیل محمد مصطفی، «اسر مدینة دهوک فی اواخر الثلاثینات و الاربعینات من القرن الماضي»، مجلة دهوک، ش ۳۳ (کانون الاول ۲۰۰۶)؛ عبدالرزاق حسنی، العراق قديماً و حديثاً، صیدا ۱۳۷۷/۱۹۵۸؛ حسین مؤنس، اطلس تاریخ الاسلام، قاهره ۱۹۸۷/۱۴۰۷؛ زوار صدیق توفیق، کردستان فی القرن الثامن الهجري: دراسة فی تاریخها السياسي و الاقتصادي، اربیل ۲۰۰۱؛ شاکر خصیباک، العراق الشمالي: دراسة لتواحيه الطبيعية و البشرية، بغداد ۱۹۷۳؛ محفوظ عباسی، اشارة بيهديتان العباسية، موصل ۱۳۸۸/۱۹۶۹؛ ایران کلیاسی، گویش کردی مهاباد، تهران ۱۳۶۲ ش؛ کندهال، عصمت شریف وائل، و مصطفی نازدار، کردها، ترجمهٔ ابراهیم یونسی، تهران ۱۳۷۲ ش؛ محمد امین زکی، تحقیقی تاریخی دربارهٔ کرد و کردستان، ترجمه و توضیح حبیب‌الله تابانی، تبریز ۱۳۷۷ ش؛ هارون وهومن، عراق از دید سیاحان و جهانگردان، تهران ۱۳۸۳ ش؛ طه هاشمی، اطلس العراق: تاریخی و جغرافی، بغداد ۱۹۳۳؛

Karen Dabrowska and Geoff Hann, *Iraq: then & now, a guide to the country and its people*, Chalfont St. Peter 2008; Cecil John Edmonds, *Kurds, Turks and Arabs: politics, travel and research in north-eastern Iraq 1919-1925*, London 1957; Michael M. Gunter, *Historical dictionary of the Kurds*, Lanham, Md. 2011; Mehrdad R. Izady, *The Kurds: a concise handbook*, Washington 1992; Wolfgang Jäger, *Geographisch, historisch, statistisches Zeitzungs-Lexicon*, Nürnberg 1791-1793; Stephen Hemsley Longrigg, *Iraq, 1900 to 1950: a political, social, and economic history*, Beirut 1968; David Mc Dowall, *A modern history of the Kurds*, London 1996; Mosher Ahmed and Nawzet Kheder, "Assessment drinking water of Dohuk city", *Journal of Duhok University*, vol. 12, no.1 (2009); *Realexikon der Assyriologie*, vol.7, ed. Dietz Otto Edzard, Berlin: Water de Gruyter, 1990; Glen Segell, *Disarming Iraq*, London 2004; Ronald Sempill Stafford, *The tragedy of the Assyrians*, Piscataway, N.J. 2006.

۱ مهدی عزتی /

دی، نام دهمین ماه سال در گاه‌شماری هجری شمسی و نام روزهای هشتم، پانزدهم و بیست‌وسوم هر ماه در

1. Bartholomae

التقاويم عند العرب

Takvim
130218

أ. عبد الكريم نصر
سورية

أبحاث المؤتمر السنوي الرابع عشر لتاريخ العلوم عند العرب

المنهج في الأدب

٨ - ١٠ أيار ١٩٩٠ م

إشراف

الأستاذ الدكتور علاء الدين لولم

مدير معهد التراث العلمي العربي

إعداد

الدكتور مصطفى موالي

الأستاذ مصطفى شيخ حمزة

١٤٣٦ هـ / ٢٠٠٥ م

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	267688
Tas. No:	509.363 E. B. H. M.

إن تحديد الزمن والتقويم واحد. ويمكن اعتبار مسألة التوقيت وتغيراته اليومية وبداية الفصول السنوية واستمرارها من أولى المسائل التي اهتمت بها الدراسات الفلكية واستعمل العرب السنة القمرية من أقدم العصور التاريخية. وكان بها إثني عشر شهراً تضبط من رؤية الهلال إلى رؤيته ثانية.

ولم يكن للعرب قبل الإسلام مبدأ ثابت يؤرخون به حوادثهم. ففي أول العهد أرخو بالسنة التي بنى فيها إبراهيم عليه السلام الكعبة، ويتعذر علينا تعيين هذا التاريخ بالضبط إلا أن كتاب تاريخ أبي الفداء يذكر إن مولد إبراهيم عليه السلام كان قبل هجرة الرسول صلى الله عليه وسلم بمقدار (٢٨٩٣) سنة وكان بناء الكعبة بعد مضي (١٠٠) سنة من عمر إبراهيم وكان ابنه إسماعيل يساعد أباه في بنائها وهو في سن الخامسة عشر من عمره وإذا كان بين ميلاد عيسى عليه السلام والهجرة (٦٢٢) سنة فيكون تاريخ بناء الكعبة بالتقريب ٢٧٩٣ - ٦٢٢ = ٢١٧١ سنة قبل الميلاد واستمر بناء الكعبة مبدأ للتاريخ إلى أن انهار سد مأرب باليمن وتدفق منه طوفان وصفه القرآن الكريم بسيل العرم ، وقد اتخذت هذه الحادثة مبدأ للتاريخ. والمرجح أن انهيار السد كان سنة (١٢٠) ق. م كما جاء في كتاب التقاويم ثم استبدل هذا التاريخ بتاريخ أخرى نذكر منها ما يأتي :

١- موت كعب بن لؤي الجد السابع لمحمد عليه الصلاة والسلام. وقد جاء في كتاب تاريخ صدر الإسلام والدولة الإسلامية أن نسب قريش يرجع إلى النضر بن كنانة فقد كان اسم النضر قريشاً. ومن الذين اشتهروا من قريش كعب بن لؤي بن غالب ابن فهر وكان عظيم القدر عند العرب . ولذلك أرخوا بموته ، جعلوا موته بدءاً لتاريخ الحوادث والمقدر بسنة (٦٠) م كما جاء في كتاب التقاويم.

٢- رئاسة عمرو بن لُحي: تولى عمرو بن لُحي أمر مكة بعد أن قاتل جُزُماً الذين كانوا بمكة منذ عهد إبراهيم عليه السلام ونفاهم من بلاد مكة . أما التاريخ الحقيقي لزعامه عمرو بن لُحي فليس معروفاً تماماً. وقد جاء في كتاب الوثيقة في الأدب

FUSHOOSH, Fadhl Mohammed Mohammed. The *Takvim*
Hijri and Gregorian calendars: comparison and
conversion. *Islam and Civilisational Renewal*, 6 iii 190218
(2015) pp. 413-417.

01 Ocak 2013

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

not inform and are not informed by a living, productive Islamic culture of science."¹³³

It is true that the Arab-Islamic history of Copernicanism did not figure in this debate. But uncovering that history required decades of work by academic researchers with a specific historicist agenda. One reason why this option was not available to late Ottomans is that it was only in the pages of the late nineteenth-century press that scholarly astronomy became, for them, a historical object. The "discourses on science" that Dallal laments were not symptomatic of a stable relationship between science and "Islamic culture"; they were precisely the site at which such a relationship was redefined, and the means by which the absence of a "living, productive" science among Muslim scholars became conventional wisdom. While it would be too great a generalization to say that all debates over science and religion unfolded according to the terms laid out by 'Abd Allah Fikri in 1876, the notion that scientific-religious disputes should be adjudicated by a new class of scientific experts, rather than by the old learned elite, was shared by a remarkably diverse group of actors – not only missionary students and other products of European (or American) education. The promotion of modern scientific authority served Egyptian bureaucrats, who sought to expand the institutionalization of science within the state. It served intellectual allies of the British Occupation, who saw modern science as the foundation for social progress. It served Islamic reformists, who saw the established 'ulama' as a hindrance to the revitalization of the Muslim community, and the adoption of modern science as crucial to Muslims' political independence.

These agendas became only more urgent in the late nineteenth and early twentieth centuries, as a consequence of another great debate of 1876: what to do about the Egyptian debt. Less than half a decade after 'Abd Allah Fikri published his *Treatise*, European financial oversight would be challenged by an open revolt against viceregal authority, which was both restored and circumscribed by the onset of the British Occupation in 1882. Under Britain's quasi-colonial rule, the rapid expansion of science within the state would produce new challenges, but also new possibilities, for the fulfillment of major Islamic duties.

¹³³ Dallal, *Islam, Science, and the Challenge of History*, 157.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

02 Kasım 2018

Daniel Astor, *The Lighthouse and the Observatory, Islam, Science, and Empire in Late Ottoman Egypt*. Cambridge: Cambridge Univ., 2018

6 The Measure of Piety: Making Prayer Times Uniform

İSAM DN
264127

Takvim (1907/18)

In November 1904, Rashid Rida recounted the following anecdote for readers of *al-Manar*:

Once, we were in the countryside with some of the great scholars of al-Azhar, when the Mufti of Egypt saw that the twilight had vanished, so he got ready to pray the evening prayer. Some of the scholars said to him: "there are still five minutes left until the time of the evening prayer!" The mufti said: "the twilight has vanished; nothing is left!" After some discussion the others agreed, and we all prayed together. But after the end of the prayers, I saw them opening their watches, and some of them said: "now the time has come." They had prayed with the knowledge that their prayer was valid (*'alā 'ilm bi-anna ṣalātahum ṣaḥīha*), but with the impression of contravening the practice to which they were accustomed (*mukhālafat al-'āda allatī jaraw 'alayhā*).¹

This story was, to begin with, a polemical criticism directed toward the usual targets of Rida's ire, the Azhari scholars of his day. More specifically, it was a comment – skeptical, to be sure, but not unambiguous – on the reliability of watches and prayer tables as aides in the performance of prayer. As such, the anecdote opens a window onto the relationship between a conception of correct Islamic practice that was popularized in journals like *al-Manar*, and the technological culture of the literate classes in Egypt in the early twentieth century.

For the moment, however, let us place Rida's story next to another, contemporaneous anecdote, this one recorded in a private diary by Captain H.G. Lyons, director-general of the Survey Department of Egypt. On 1 October 1905, Lyons inspected the department's new observatory, which had opened in 1904 on a plateau above the town of Helwan, fifteen miles south of Cairo. Lyons summarized his findings with dismay:

Found Observatory organization and control most unsatisfactory. Magnetic observations meagre. ... Time observations show no control. General absence of supervision. Senior observer sent on leave and time & magnetic observations

¹ "Bab al-fiqh fi ahkam al-din: mawaqit al-'ibada min al-salat wa-l-siyam wa-l-hajj," *al-Manar* 7, no. 18 (16 Ramadan 1322/24 November 1904), 699.

إسهام الإمام الأشعري في إرساء قواعد الحوار
وتأسيس منهجية المراجعة والتقييم: عرض وتأصيل*

محمد الطاهر الميساوي**

الملخص

ينظر هذا البحث في بُعد مهم من الأبعاد الفكرية والمنهجية لثراث أبي الحسن الأشعري، من خلال التركيز على ما يمثل عنده أصولاً وقواعد، أسهم بها، تأسيساً وتطويراً، لنمط جديد من البحث والنظر في الحياة الفكرية الإسلامية، في مرحلة كانت منعطفاً مهماً - إن لم يكن حاسماً - في النمو الثقافي والتطور التاريخي للحضارة الإسلامية، وفتح بها آفاقاً جديدة للحوار والمراجعة والنقد بين المدارس الكلامية، والتيارات الفكرية في المجتمع الإسلامي. كما يسعى البحث إلى ربط إسهام الأشعري موضوع النظر بمحور العقل المسلم في العصر الحديث، في سياق سعي المسلمين إلى التواصل الإيجابي: حواراً فيما بينهم، مهما تباينت منازعهم الفكرية والمذهبية، ومع غيرهم ممن يفتقر معهم في الدين وتجارب التاريخ وأطر الحضارة، وتجمعهم به وحدة الأصرة الإنسانية، ووحدة المصير التاريخي على الأرض التي يعيشون عليها.

الكلمات المفتاحية: الأشعري، الفكر، النظر، التأصيل، الحوار، النقد، المراجعة، علم الكلام، المعتزلة، الأشاعرة، أصحاب الحديث.

Abstract

This article looks into an important aspect of the intellectual and methodological contributions of Abu al-Hasan al-Ash'ari's, by focusing on the principles and rules to establish a new mode of reasoning in Muslim intellectual life. He did so at a crucial moment in the cultural development and historical evolution of Islamic civilization, thus opening new horizons for dialogue, evaluation and criticism among theological schools and intellectual movements in Muslim society. It also attempts to relate al-Ash'ari's contribution to the preoccupations of the Muslim mind in modern times as Muslims endeavor to engage, in dialogue amongst themselves and with others who differ with them in religious faith, historical experience and civilizational set-up, but are tied up with them by the bonds of human unity and common historical destiny on Earth.

Keywords: Al-Ash'ari, thought, reasoning, intellectual anchoring, dialogue, evaluation, criticism, Islamic theology, Mu'tazilites, Ash'arites, Traditionalists.

*قدم أصل هذا البحث في ملتقى الرباطة العالمية لخريجي الأزهر حول: "الإمام أبو الحسن الأشعري: إمام أهل السنة والجماعة"، القاهرة: ٨-١١ مايو ٢٠١٠.

**أستاذ مشارك في قسم الفقه وأصوله، مدير تحرير مجلة "التجديد" - الجامعة الإسلامية العالمية في ماليزيا. البريد الإلكتروني: mmesawi@hotmail.com. تم تسلّم البحث بتاريخ ٢٠١٠/٥/١٣، وقُبل للنشر بتاريخ ٢٠١١/٣/٢.

51-78

Takum
130218

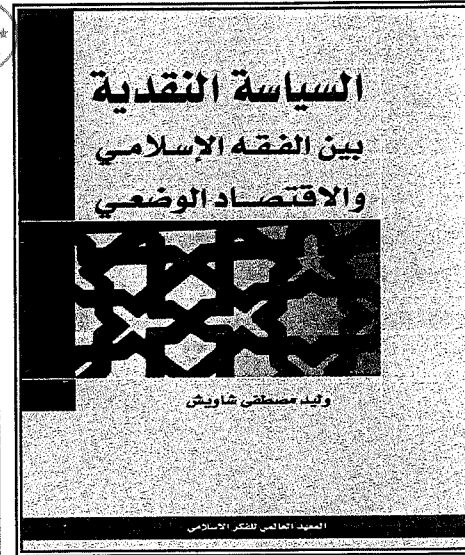
DIS26

BU YERİNDEN GÖRÜLENDİKTEN
SONRASI GELEN DOKÜMANLARI

29 Mart 2018

صدر حديثاً

السياسة النقدية
بين الفقه الإسلامي
والاقتصاد الوضعي

د. وليد مصطفى شاويش

الطبعة الأولى

١٤٣٢هـ - ٢٠١١م

عدد الصفحات: ٥٢٠

منشورات المعهد العالمي للفكر

الإسلامي

يقدم هذا الكتاب تصوراً للسياسة النقدية في إطارها الفقهي والأصولي، انطلاقاً من التصور الاقتصادي، والتنظيمات القانونية التي تحكم هذه السياسة، ثم يناقش هذه التنظيمات والتصورات في إطار الفقه الإسلامي وأصوله، ويبيّن معالم هذه السياسة وأصولها وأهدافها في نطاق الاقتصاد الإسلامي؛ ويوازن هذه المعالم والأهداف مع مقابلاتها في الاقتصاد الوضعي، مع التأكيد على اختلاف المضامين بين السياستين، وإن اتفقت العناوين في بعض الأحيان. ويوضّح الكتاب أهمية السياسة النقدية في الاقتصاد الإسلامي، ودورها في الوقاية من الأزمات المالية، فضلاً عن تقديم الحلول المناسبة التي يمكن أن يُستفاد منها في التعامل مع الأزمات المالية المعاصرة، على مستوى الفكر، والتشريع، والتطبيق الاقتصادي. ويقوم الكتاب بالتأصيل الفقهي لأدوات السياسة النقدية، ثم يضع الحدود والضوابط لها، ويرتب آلية العمل بتلك الأدوات وفق تلك الأصول؛ ويناقش الصيغ الاستثمارية والمشتقات المالية في الاقتصاد الوضعي، وآثارها في الاقتصاد الكلي، ويقترح البدائل الشرعية التي تتفوق بميزاتها الاقتصادية والتشريعية على مقابلاتها في الاقتصاد الوضعي، ثم تطبيق هذه البدائل في نطاق السياسة النقدية، وبيان كيفية إدارة هذه البدائل بما يحقق أهداف هذه السياسة.

کیسه

کیسه در مورد ماههای قمری نیز محاسبه می‌گردد و آن را کیسه قمری می‌گویند. فاصله دو هلال متوالی، گاهی ۲۹ شبانه روز و گاهی ۳۰ شبانه روز است. لذا راصدین کوشش‌هایی برای به دست آوردن ادوار منظمی برای توالی ماه‌های ۲۹ روزه و ۳۰ روزه به عمل آوردند، ولی مساعی آنها عقیم ماند، زیرا ماه‌های ۳۰ روزه گاهی ۲ بار و حتی ۳ بار، به توالی می‌آیند؛ و ماه‌های ۳۰ روزه گاهی ۲ یا ۳ و حتی ۴ بار.

برای اینکه حساب زمان بر حسب ماه، وافی به مقصود باشد، باید پدیده‌های طبیعی که ماهها به مناسبت آنها نامگذاری شده، همواره در همان ماه پیش آیند؛ اما این امر ممکن نیست، زیرا ماه هلالی متوسط ۲۹/۵۳ - ۵۸۸ شبانه روز است، و ۱۲ ماه هلالی متوسط ۳۵۴/۳۶۷ - ۳۶۵/۴۲۲ شبانه روز است. البته رصدکنندگان اولیه، ابزاری برای محاسبه طول دقیق سال شمسی نداشتند، ولی عده‌ای از آنان با شمردن تعداد ایام بین دو انقلاب متوالی یا دو اعتدال متوالی و حساب متوسط ارقام حاصل در طی چندین سال، طول سال شمسی را قریب ۳۶۵ شبانه روز به دست آورده بودند. حتی عده‌ای از مردم بدوی، مستقل از یکدیگر، متوسل به رصد «تشریق» بعضی ستارگان پرنور، مانند «شعرا یمانی، رجل الجبار، قلب العقرب، و ثریا» شدند، که نتایج دقیق‌تری می‌دهد. همانطور که گفته شد، سال شمسی قریب ۱۱ شبانه روز درازتر از ۱۲ ماه قمری است. اگر یک راصد بدوی می‌خواست تناظر ماهها را با فصول طبیعی تا حدی محفوظ نگاه دارد، چاره جز این نبود که اختلافی را که از جمع شدن تفاوت ۱۱ روز در هر سال حاصل می‌شد و پس از سه سال به بیش از یک ماه (۳۰ روز) بالغ می‌گردید، تضحیح کند. راه ساده این مسأله، «گتس» (یعنی الحاق یک ماه قمری اضافی در هر سه سال) بود، در چنین دستگاهی، بعضی سالها ۱۲ ماهه و بعضی ۱۳ ماهه می‌گردید. بسیاری از اقوام بدوی، کبس را از طریق مشاهده انجام می‌دادند، بدین معنی که هر وقت که پس از پایان ماه دوازدهم حواس آنها حکم می‌کرد که آغاز سال فرا نرسیده است، قائل به یک ماه اضافی می‌شدند. در مناطقی که شرایط اقلیمی موجب تعطیل فعالیت در زمستان بود، فقط حساب ماههایی را که مویم کار بود، به دقت نگاه می‌داشتند (مثلاً از یخگشاد بهار تا هنگام درو خرمن، که در بعضی نواحی ۵ ماه و در برخی به ۱۰ ماه می‌رسید)، و بقیه سال، خواه از لحاظ مدت و خواه از لحاظ افزودن یک ماه بر آن، چندان اهمیتی نداشت.

باید توجه داشت که کیسه قمری - به معنی فوق - در اصطلاح

(= سیخ) ۳۲ - اسراف ۳۳ - تکبر ورزیدن ۳۴ - جنگ با مسلمانان ۳۵ - خوردن مردار و گوشت خوک ۳۶ - ترک نماز عمداً ۳۷ - زکات ندادن ۳۸ - استخفاف حج ۳۹ - ترک یکی از واجبات ۴۰ - اصرار بر گناه و کوچک شمردن گناه ۴۱ - خیف در وصیت (ستم کردن به همه یا بعضی از ورثه) ۴۲ - غیبت کردن ۴۳ - سخن چینی ۴۴ - استهزاء مؤمن ۴۵ - فحش دادن و طعنه زدن ۴۶ - خوار کردن مؤمن ۴۷ - سرزنش و رسوا نمودن مؤمن ۴۸ - توهین به مؤمن با شعر و نثر ۴۹ - اذیت مؤمن ۵۰ - همسایه آزاری ۵۱ - مکر و نیرنگ ۵۲ - دورویی ۵۳ - احتکار ۵۴ - حسد ۵۵ - دشمنی با مؤمن ۵۶ - مساحقه (همجنس بازی دو زن) ۵۷ - قیادت (وامطه گری برای زنا) و دیانت (بی غیرت بودن) ۵۸ - استمناء ۵۹ - بدعت ۶۰ - حکم کردن به ناحق ۶۱ - جنگ کردن در ماه حرام ۶۲ - بازداشتن از راه خدا و سد راه خیر شدن ۶۳ - کفران نعمت ۶۴ - فتنه انگیزی ۶۵ - فروش اسلحه به کفار ۶۶ - بهتان و سوءظن ۶۷ - هتک قرآن ۶۸ - هتک کعبه ۶۹ - هتک مساجد ۷۰ - هتک تربت حسینی.

منابع: جز آنچه در متن آمده است، *تراجم الرجال*، سید احمد حسینی، ۸۳۵/۲؛ *الکبائر من الذنوب*، حسین شاکری؛ *تخصال*، محمد بن علی بابویه قمی (شیخ صدوق)، ۶۱۰/۲؛ *منجد الطلاب*، ترجمه محمد بندر یگی؛ *منهاج الصالحین*، آیت الله خوئی. سید علی سادات اخوی.

کیسه، نامی که در تقویم شمسی به سال ۳۶۶ روزه و در تقویم قمری، در قدیم به سال ۱۳ ماهه، و در اسلام به سال ۳۵۵ روزه داده‌اند. مأخوذ است از *گتس، یگتس، گتسا (الیتس)* = چاه را با خاک پر کرد و صاف نمود. ابوریحان بیرونی (م ۴۴۰ ق) در *التفهیم* (ص ۲۲۳) می‌نویسد: «به لغت سریانی آن را «کیستا» گویند، و در عربی، آن را کیسه گویند، یعنی انباشته...».

در زمان‌های قدیم، تقویم قمری رایج بود؛ ولی هنگامی که بشر به زراعت پرداخت، به تقویم شمسی که مطابق با فصول سال باشد نیازمند گردید. چون تعداد روزهایی که در آن مدت، زمین حرکت انتقالی خود را بر گرد خورشید تمام می‌کند، عدد صحیح نیست، مسائل چندی برای تنظیم تقویم شمسی پیش آمد. زمان حرکت انتقالی زمین ۳۶۵/۲۴۲ یا به تقریب: ۳۶۵/۲۵ روز است. برای آنکه ریح روز اضافه بر ۳۶۵ روز به حساب بیاید، هر چهار سال یک روز بر تعداد روزهای سال افزودند. این کار نخستین بار در ۴۶ قبل از میلاد، در زمان ژولیوس سزار (قیصر دوم) صورت گرفت (تقویم یولیانی).

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

29 Haziran 2018

29 Haziran 2018

MADDE YAYIMLANDIKTA
SONRA GELEN DOKÜ

است. مرحوم علامه مجلسی (ره) در بحار الانوار می‌فرماید: در مورد قسمت معموره زمین گفته‌اند که: دائرة عظیمی که خط استواء نامیده می‌شود اگر توسط دایره دیگری که از قطب عبور می‌کند و عمود بر سطح زمین است قطع شود، کره زمین را به چهار قسمت تقسیم می‌کند؛ یکی از دو قسمت شمالی از این چهار قسمت، مسکونی و معموره است و باقی آن یا در دریاها فرو رفته است و یا قابل سکونت است، که وضعیت آن معلوم نیست. و این ربع مسکون نیز تماماً آباد نیست؛ بلکه در قسمتی از آن در سمت شمال به دلیل

شدت سرما زندگی میسر نیست و بخشهای دیگری نیز به دلیل کوهستانی بودن یا شدت گرمای فراوان، قابل سکونت نیست. و مبدأ آبادانی، نزد منجمین، از سمت غرب است و در آنجا جزایر موسوم به «خالدات» (Canarias یا جزایر قناری اسپانیا، واقع در شمال غرب کشور افریقایی صحرا) وجود دارد، که اکنون در آب دریا مستغرق است و برخی منجمین آنجا را مبدأ طول جغرافیایی می‌دانند و برخی ساحل دریای غربی را مبدأ قرار می‌دهند و بین این دو مکان ده درجه تفاوت است؛ و نهایت آبادانی از سمت شرق، در نزد آنان، «کنگ دژ» (در سمرقند یا بخارا - در ازبکستان) است و به گمان آنان، محل استقرار شیطانها است و بین این دو را بر روی خط استواء، قبه الارض نامیده‌اند. سپس این ربع معمور را به هفت اقلیم تقسیم نموده‌اند، که دوائر موازی خط استواء، مرزهای اقلیمها می‌باشند و در جلد ۵۷ (ص ۲۲۸) گویند: ... از خواص طبیعی قبه الارض آن است که چون خورشید در آن به نصف النهار (ظهر) برسد، بر جمیع نقاط ربع مسکون زمین، در حال تابش روزانه باشد. و به همین سبب طالع دنیا را از این نقطه حساب می‌کنند... به هر حال، این مطالب قابل تأمل است و توجیه و توضیح برخی روایات، به کمک قبه الارض، به مغنایی که اکنون ذکر شد جای تفکر بیشتری دارد.

علامه مجلسی از مجمع البیان حدیثی را نقل می‌کند، که اشعث بن حاتم می‌گوید: هنگامی که امام رضا (ع) و مأمون و وزیرش فضل بن سهل در محلی از «مرو» جمع شده بودند، حضور داشتیم، سفره طعامی انداخته شد. امام (ع) فرمودند: مردی از بنی اسرائیل در مدینه از من پرسید: آیا روز قبل از شب خلق شده است یا شب

قباله (تکمیله)، مدخل قباله در جلد دوازدهم منتشر گردیده است. در قسمت منابع، مطلبی از قلم افتاده است که بدین صورت اصلاح می‌شود: بخشهایی از مقاله فوق، از کتاب نقش ایرانیان در قبه اسلامی اقتباس شده است. این کتاب با نام کامل «نقش ایرانیان در قبه اسلامی و مباحثی چند در قباله و قباله نویسی» تألیف آقای محمد علی اختری، توسط کانون سردفتران و دفتر یاران در بهال ۱۳۸۲ منتشر گردیده است. دایرة المعارف تشیع

قُبَّةُ الْأَرْضِ (نصف النهار مبدأ اسلامی قدیم)، این اصطلاح در علم هیئت به گونه‌های مختلف تفسیر شده و در توضیح بعضی روایات، علامه مجلسی در کتاب بحار الانوار، این اصطلاح را به کار برده، و درباره آن توضیحاتی داده است. در تفسیر این اصطلاح، گفته شده است: هرگاه دایره‌ای را در سطح نصف النهار فرض کنیم که بر روی زمین به خط استواء برخورد کند، این دایره، زمین را به دو بخش شرقی و غربی تقسیم می‌کند. نقطه تقاطع این دایره و خط استواء را قُبَّةُ الْأَرْضِ (= گنبد زمین) نامند و آن طول قسمت معمور (آبادانی) میان مشرق و مغرب، و طول میان مواضعی را که بر خط استواء قرار دارد، در طول ۹۰ درجه از مشرق، نصف می‌کند و نسبت به این خط مفروض، شهرها به شرقی و غربی تقسیم می‌شوند. این نظر هندیان است؛ ولی مردم فارسی می‌گویند: قُبَّةُ الْأَرْضِ وسط معموره است و گفته‌اند قبه، اقلیم چهارم (از تبیت و ختن چین، تا اقیانوس محیط اطلس) را به طول ۹۰ درجه از مغرب و عرض ۳۶ درجه، نصف می‌کند و معنای اینکه شهری بر روی قبه قرار دارد این است که ساکنین آن قبه باشند؛ یعنی بین دو انتهای معموره، بر روی خط استواء. و گویند معنی آن این است که نصف النهار آن نصف النهار قبه باشد. برخی قائلند قول نسخت صحیح است، زیرا غرض از تعیین قبه این است که طالع در آغاز سال به افق قبه بیرون آید و طالع جهان نامیده شود و احکام جهان بر آن مبتنی گردد و بنابر اول، طالع جهان تفاوت نخواهد کرد؛ اما بنابر دومی، مختلف خواهد شد. عبدالعلی بیرجندی، از دانشمندان هیئت، در «حاشیه ششمینی»، چنانچه علامه دهخدا نقل نموده، چنین گفته

Takvim
190218

5629 ANSARI, Shahabuddin. An analytical study of the dates and the climatic conditions of one of the principal events in the life of the prophet Muhammad in relation to the *Hijrah* calendar. *Hamdard Islamicus*, 31 iv (2008) pp. 83-95. Studies "the principal events in the life-time of the Prophet Muhammad in relation to the *Hijrah* and the two-month-added *Hijrah* Calendars from 53 B.H. to 11 A.H. (572-632 A.D.)."

01 Mayıs 2018

31 OXBY, Clare. Calendar pluralism and the cultural heritage of domination and resistance (Tuareg and other Saharans). *Handbook of archaeoastronomy and ethnoastronomy*: New York: Springer, 2015, pp. 1107-1113. Takvim
190218

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

BLOIS, François de. Some early Islamic and Christian sources regarding the Jewish calendar (9th-11th centuries). *Time, astronomy, and calendars in the Jewish tradition*. Ed. Sacha Stern and Charles Burnett. Leiden: Brill, 2014, pp. 65-78.

THOMANN, Johannes. The Arabic ephemeris for the year 1149/1150 CE (P. Cambridge UL Inv. Michael. Chartae D 58) and the Arabic Bahñīṭas, Greek Παχυίτης and Coptic Pashons. *Chronique d'Egypte*, 90 / 179 (2015) pp. 207-224. Almanac of daily aspects of the moon and other heavenly bodies written in Arabic. Last word of title is written in Coptic script *Takulum 130218*

THOMANN, Johannes. An Arabic ephemeris for the year 1026/1027 CE. in the Vienna Papyrus Collection. *Scientific cosmopolitanism and local cultures: religions, ideologies, societies. Proceedings of the 5th international conference of the European Society for the History of Science*. Ed. Gianna Katsiampoura. Athens: National Hellenic Research Foundation, 2014, pp. 54-60.

THOMANN, Johannes. An Arabic ephemeris for the year 931-932 CE. *From Bāwīṭ to Marw: documents from the medieval Muslim world*. Ed. Andreas Kaplony, Daniel Potthast and Cornelia Römer. Leiden: Brill, 2015, (Islamic History and Civilization, 112), pp. 115-153. Astronomical ephemeris on papyrus.

VARISCO, Daniel Martin. Folk astronomy and calendars in Yemen. *Handbook of archaeoastronomy and ethnoastronomy*. New York: Springer, 2015, pp. 1935-1940.

→
26
Tasim 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
S. CAĞIRILAN

To

842 ANSARI, Shahabuddin. An analytical study of the dates and the climatic conditions of one of the principal events in the life of the prophet Muhammad in relation to the *Hijrah* calendar. *Hamdard Islamicus*, 31 iv (2008) pp. 83-95. Studies "the principal events in the life-time of the Prophet Muhammad in relation to the *Hijrah* and the two-month-added *Hijrah* Calendars from 53 B.H. to 11 A.H. (572-632 A.D.)." *Takvim 1302/8*

21 Kasım 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

3108 FUSHOOSH, Fadhi Mohammed Mohammed. The
Takvim Hijri and Gregorian calendars: comparison and
130218 conversion. *Islam and Civilisational Renewal*, 6 iii
(2015) pp. 413-417.

21 Kasım 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

D REIMER, Jana Caroline. Aus der Oriensammlung
des Museums für Völkerkunde Hamburg; eine
osmanische Kalenderrolle. An Ottoman calendar
scroll from the Near and Middle East collection of
the Museum of Ethnology in Hamburg. *Manuscript
Cultures*, 9 (2016) pp. 20-21.

Takvim
1902/8

22 Ekim 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA CELEN DOKÜMAN

به رود حیره معروف بود (دائرةالمعارف ...، ۳۷۷/۱).
در منابع کهن درباره سبب نام‌گذاری حیره اختلاف نظر است.
برخی آن را مشتق از «حیر» به معنای منزلگاه، و گروهی دیگر از
«تحیر» به معنی سرگردان شدن، دانسته‌اند و برآنند که چون در
روزگار گشتاسب تبع از ملوک یمن عزم انبار کرد، در تاریکی
شب راه خویش گم کرد و با یارانش در آنجا سرگردان ماند
(تحیر)، پس، آن منزلگاه را حیره نامیدند (طبری، ۵۶۶/۱؛ ابن‌فقیه،
۲۱۶؛ یاقوت، ۳۷۵/۲؛ ابوالفدا، تقویم ...، ۲۹۹). برخی محققان
معاصر برآنند که حیره همان واژه «حرتا» یا «حرثا»، به معنی
اردوگاه یا لشکرگاه است که در عربی تغییر شکل یافته است و
به هر حال، برای آن ریشه سامی قائل شده‌اند (زرین کوب، ۲۲۸؛
مشکور، جغرافیا ...، ۸۶۵؛ آیلرز، 487 بازورث، 597).

در منابع کهن و اشعار برخی شاعران جاهلی از حیره با عنوان
حیره‌البيضاء و حیره‌الروحاء نیز یاد شده است (نک: واقعی، ۱۸۵؛
ابن‌فقیه، همانجا؛ یاقوت، ۳۷۵/۲-۳۷۶) و به گفته برخی، به سبب
زیبایی چشمگیر به حیره‌البيضاء شهرت داشته است (تاج ...، ذیل
حیره).

درباره آغاز تأسیس حیره آگاهی دقیقی در دست نیست.
مورخان اسلامی بنای اغلب شهرهای کهن را که از پیشینه تاریخی
آنها اطلاعی نداشته‌اند، همچون حیره و انبار، به بخت‌نصر (۶۰۵-
۵۶۲ ق م) نسبت داده‌اند. به روایتی، بخت‌نصر حیره را در روزگار
معد بن عدنان بنا نهاد و گروهی از بازرگانان عرب را که در
بابل نافرمانی پیشه ساخته بودند، در آنجا اسکان داد. سپس وی
چون انبار را ساخت، مردم حیره به آنجا کوچیدند و حیره خالی از
سکنه شد تا اینکه در روزگار عمرو بن عدی (سده ۳ م) دوباره
رو به آبادانی نهاد و نزدیک به ۵۳۰ سال تختگاه لخمیان بود
(طبری، ۵۵۸/۱-۵۵۹؛ حمزه، تاریخ ...، ۷۷؛ یاقوت، ۳۷۶/۲، ۳۷۹).
برخی نیز بنای حیره را به اردوان از پادشاهان اشکانی، یا یکی از
تبعان یمن یا شاپور اول نسبت داده‌اند (نک: همو، ۳۷۵/۲-۳۷۶؛ نیز
نک: ادامه مقاله).

در طول سده ۲ م، میان اشکانیان و رومیان سلسله جنگ‌هایی
در گرفت و رومیان چندین بار، تیسفون پایتخت غربی پارتیان را
مورد حمله و دست‌اندازی قرار دادند. در ۱۱۶ م، تریانوس (تراژان)
و در ۱۶۴ م، وروس یا دیوس کاسیوس و نیز در ۱۹۷ م، سپتیموس
سوروس بر تیسفون و نواحی غربی فرات تاختند و همه را به
تصرف خود درآوردند. در این حملات ظاهراً حیره نیز متحمل
خسارات، و دستخوش غارت شد. اما تسلط رومیان بر این نواحی
چندان به طول نینجامید و اشکانیان آنان را به عقب‌نشینی واداشتند
(مشکور، همان، ۸۶۷؛ آیلرز، 490-491؛ یارشاطر، مقدمه، 51).

در دوره اشکانی پادگان شهرهای خاراکس مرکز امیرنشین
خاراسن یا مسنه (در منابع عربی: میشان یا میسان) میان بصره و

تمثیلهای بی‌اعتبار آراسته است (همانجا). کتیب معجزات حیرتی
در میان منظومه‌های عصر صفویه جایگاه ویژه‌ای یافته است (نک:
یاحق، ۱۱۳-۱۱۴). نسخه‌هایی از این اثر موجود است (مرکزی،
۴۱۲۷/۱۵-۴۱۲۲؛ بانکپور، III/142-145). نمونه‌های فراوانی از
اشعار حیرتی در تذکرها و مجموعه‌های خطی نقل شده است.
آقابرگ به دیوان دوجلدی او اشاره دارد (۱۱۹/۲۷۶؛ نیز نک:
ریو، III/874-875). ساقی‌نامه‌ای منسوب به حیرتی تونی هم
موجود است (نک: حاجی خلیفه، ۹۷۳/۲-۹۷۴؛ منزوی، ۲۸۶۶/۴).
از دیگر شاعران و سخنورانی که با نام و تخلص حیرتی شعر
می‌سرودند، می‌توان به حیرتی قزوینی و حیرتی اصفهانی هم
اشاره کرد.

حیرتی قزوینی، شاعر و سخنور سده ۱۰ ق/۱۶ م که اصلش
از قزوین، و به سراجی مشغول بود، بیشتر عمر خود را در خراسان
و عراق به سیاحت پرداخت. گویند دیوانش را حیرتی تونی از بین
برده است (آذر، ۱۱۵۸/۳؛ سام میرزا، ۲۳۱؛ آقابرگ، همانجا).

حیرتی اصفهانی، شاعر سده ۱۰ ق که با تخلص حیرتی شعر
می‌سرود. به هندوستان رفت و مورد عنایت قطب شاه واقع شد.
اما از شرح احوال او اطلاع دقیقی در دست نیست و ابیاتی به طور
پراکنده از وی مانده است (مدرس، ۹۶؛ آقابرگ، ۱۱۹/۲۷۵).

مآخذ: آذریگدلی، لطفعلی، آتشکده، به کوشش حسن سادات ناصری، تهران،
۱۳۳۹-۱۳۴۰ ش؛ آزاد بلگرامی، غلامعلی بن نوح، خزانه عامر، کاتبور، ۱۳۱۷ ق/
۱۹۰۰ م؛ آقابرگ، الذریعة؛ اوحدی بلیانی، محمد، عرقات العاشقین، میکروفیلم
موجود در کتابخانه مرکز، شه ۵۳۲۴؛ حاجی خلیفه، کشف؛ رازی، امین احمد،
فتت اقلیم، به کوشش جواد فاضل، تهران، ۱۳۱۳ ش؛ روملو، حسن، احسن
التواریخ، به کوشش عبدالحمید نوایی، تهران، ۱۳۵۷ ش؛ سام میرزا صفوی، تحفة
سامی، به کوشش رکن‌الدین هسایون‌فرخ، تهران، بی‌تا؛ صفا، ذبیح‌الله،
حماسه‌سرایی در ایران، تهران، ۱۳۶۳ ش؛ علیشیر نوایی، مجالس الشائس، ترجمه
فقری هراتی و محمد بن مبارک قزوینی، به کوشش علی‌اصغر حکمت، تهران،
۱۳۶۳ ش؛ گلچین معانی، احمد، تاریخ تذکرها، فارسی، تهران، ۱۳۵۰ ش؛
گوپاموی، محمد قدرت‌الله، تناسیح الاکتاف، بمبئی، ۱۳۳۶ ش؛ محتشم کاشانی،
دیوان، به کوشش مهرعلی گرگانی، تهران، ۱۳۴۴ ش؛ مدرس، محمدعلی، ریحانة
الادب، تهران، ۱۳۶۹ ش؛ مرکزی، خطی؛ منزوی، خطی؛ میرحسین‌دوست سنبهلی،
تذکره حسینی، لکهنو، ۱۲۹۲ ق/۱۸۷۵ م؛ نفیسی، سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران،
تهران، ۱۳۴۴ ش؛ والده داغستانی، علیقلی، ریاض الشعراء، به کوشش محسن ناجی
نصرآبادی، تهران، ۱۳۸۴ ش؛ یاحق، محمدجعفر، «حیرتی تونی، شاعر اهل بیت»،
مشکوة، مشهد، ۱۳۶۷ ش، شه ۲۱؛ نیز:

Bankipore; Rieu, Ch., Catalogue of the Persian Manuscripts in the
British Museum, Oxford, 1966.
پریسا سنجابی

حیره، از شهرهای مشهور ایران در دوره ساسانی در کرانه
غربی فرات و تختگاه لخمیان یا آل‌منذر. این شهر در جنوب
شرقی نجف کنونی (EI², III/462) و در نزدیکی محلی واقع بود
که بعدها شهر کوفه در آن ساخته شد (حمدالله، ۴۰) و رودی
منشعب از فرات، به نام الکافر این شهر را مشروب می‌ساخت که

593) به مرور از این برج خارج شده و در برج حوت (ه م) واقع شده است، اما هنوز بنا به قرارداد، نقطه اعتدال بهاری را برابر اول حمل در نظر می گیرند.

در دوره اسلامی نیز، به رغم آگاهی دانشمندان اسلامی از حرکت تقدیمی و اینکه نقطه اعتدال ربیعی در آن زمان نیز در صورت حمل قرار نداشته است، همواره اعتدال ربیعی را برابر اول حمل قرارداد کرده اند (برای نمونه، نک: بیرونی، *التفهیم*، ۹۰؛ خرقی، ۱۷۶/۲، ۱۸۳؛ نصیرالدین، ۲۱). نصیرالدین طوسی در این باره می گوید: «اما حکم حمل، که آن قسمت اول است از اقسام فلک البروج، که متصل به نقطه اعتدال ربیعی است برقرار بود. و اگر کسی خواهد که نام حمل یا حوت گوید در آن هیچ تفاوت نبود، چه اعتبار به معانی است نه به اسامی» (همانجا).

صورت این برج شبیه گوسفندی است «نیم خفته» که به پشت سر می نگرند (بیرونی، همانجا). بیرونی می گوید چون برای این صورت فلکی شاخ تصور کرده اند، آن را «گیش» یا «گیش» به معنای گوسفند نیز خوانده اند و او این قول را درست تر دانسته است (همان، ۹۱). بر پایه اساطیر یونانی، نام آن برگرفته از گوسفندی است که فیریکس^۱ فرزند آتاماس^۲ را از دسیسه نامادری اش، اینو^۳، رها نید و او را بر پشت خود سوار کرد و به گلجیس^۴ (گرجستان) برد (نک: آلن، 75).

در فهرستهای قدیمی ستارگان، ۱۸ ستاره از قدرهای ۳ تا ۶ برای حمل ذکر شده است که از این میان، ۱۳ ستاره داخل صورت، و ۵ ستاره خارج از آن هستند (بظلمیوس، 360-361؛ صوفی، ۱۷۷، ۱۸۵، نیز ترجمه فارسی، ۱۳۲، ۱۳۷؛ نیز نک: بیرونی، *القانون* ...، ۱۰۵۶/۳-۱۰۵۷/۱).

اعراب دو ستاره واقع بر شاخهای حمل را شَرَطَین (شَرط و شَرط)، و ۳ ستاره انتهایی را که بر شکم صورت قرار گرفته اند، بَطَین (بطن) می خواندند و اینها منازل اول و دوم از منازل قمر هستند (صوفی، ۱۸۱-۱۸۲، نیز ترجمه فارسی، ۱۳۵؛ نیز نک: ۵، د، منازل قمر). نخستین ستاره خارج از صورت حمل را ناطح می نامیدند و از ستارگانی است که بر اسطرلاب نقش می شده است. صوفی به نقل از بطلمیوس می گوید که ابرخس آن را نیز داخل صورت دانسته است (ص ۱۸۰، نیز ترجمه فارسی، ۱۳۴). همچنین برخی از اعراب عنوان شرطین را به ناطح و ستاره روشن تر دیگری که بر شاخ حمل قرار دارد، اطلاق کرده اند (صوفی، ۱۸۲). صوفی می نویسد که برخی از نویسندگان کتابهای انواء ۴ کوکب دیگر خارج صورت را بطین نامیده اند و همچنین می گوید که حرانیان بطین را بر دنبه گوسفند تصور می کرده اند (ص ۱۸۲-۱۸۳).

1. Phyrinx 2. Athamas 3. Ino 4. Colchis

۱۳۶۳ ش؛ سبزواری، ملاحادی، تعلیقات بر *الاسفار* (نک: هـ، صدرالدین شیرازی؛ هـ، شرح المنظومه، به کوشش حسن زاده آملی، قم، ۱۳۶۹ ش؛ سبزواری، یحیی، *منطق الطویحات*، به کوشش علی اکبر فیاض، تهران، ۱۳۳۴ ش/۱۹۵۵ م؛ صدرالدین شیرازی، محمد، *الاسفار*، قم، ۱۳۸۶ ش؛ هـ، تعلیقات بر *الانبیاء من الشفاء*، ج سنگی، بی جا، بی تا؛ هـ، تعلیقات بر شرح *حکمة الاشراق* (نک: هـ، قطب الدین شیرازی؛ هـ، «التقیح»، مجموعه *رسائل فلسفی*، به کوشش حامد ناجی اصفهانی، تهران، ۱۳۸۵ ش/۱۴۲۷ ق؛ هـ، «اللمعات المشرقیه فی فنون المنطقیین»، *منطق نوین*، به کوشش عبدالمحسن مشکوة الدینی، تهران، ۱۳۶۲ ش؛ هـ، «المسائل القدسیه»، *سه رساله*، به کوشش جلال الدین آشتیانی، قم، ۱۳۶۲ ش؛ طباطبایی، محمدحسین، *بدایه الحکمة*، قم، ۱۴۱۴ ق؛ هـ، تعلیقات بر *الاسفار* (نک: هـ، صدرالدین شیرازی؛ هـ، *نهایه الحکمة*، قم، دارالتبلیغ الاسلامی؛ عبودیت، عبدالرسول، *درآمدی به نظام حکمت صدرایی*، تهران، ۱۳۹۰ ش؛ عضدالدین ایچی، عبدالرحمان، *المواقف*، قم، ۱۴۱۲ ق/۱۳۷۰ ش؛ علامه حلّی، حسن، *الجواهر النضید*، قم، ۱۳۶۳ ش؛ غزالی، محمد، *معیار العلم*، به کوشش سلیمان دنیا، قاهره، ۱۹۶۱ م؛ هـ، *مقاصد الفلاسفة*، به کوشش سلیمان دنیا، قاهره، ۱۹۶۱ م؛ فارابی، *الانفاظ المستعملة فی المنطق*، به کوشش محسن مهدی، بیروت، ۱۹۸۶ م؛ هـ، «ایساغوجی»، *المنطق عند الفارابی*، به کوشش رفیق عجم، بیروت، ۱۹۸۵ م؛ هـ، *الاصروف*، به کوشش محسن مهدی، بیروت بی تا؛ هـ، «القیاس»، *المنطق عند الفارابی*، به کوشش رفیق عجم، بیروت، ۱۹۸۶ م؛ فخر الدین رازی، *الانوارات*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده انبیاء و معارف اسلامی دانشگاه تهران، به کوشش امیر فرهیور، تهران، ۱۳۷۳-۱۳۷۴ ش؛ هـ، شرح *عبود الحکمة*، تهران، ۱۴۱۵ ق/۱۳۷۳ ش؛ فرقیوس، *ایساغوجی*، ترجمه ابو عثمان دمشقی، به کوشش احمد فؤاد اهرانی، قاهره، ۱۳۷۱ ق/۱۹۵۷ م؛ قطب الدین رازی، محمد، «شرح الشمسیه»، ضمن *شروح الشمسیه مجموعه حواش و تعلیقات*، بولاق، ۱۳۲۷ ق؛ هـ، شرح *مطالع الانوار*، ج سنگی، بی جا، بی تا؛ قطب الدین رازی، محمود، «حاشیه بر شرح الشمسیه»، ضمن *شروح الشمسیه* (نک: هـ، قطب الدین رازی، محمد؛ قطب الدین شیرازی، *دره التاج*، به کوشش محمد مشکوة، تهران، ۱۳۶۵ ش؛ مشکوة الدینی، عبدالحسین، *حواشی بر اللمعات ...*» (نک: هـ، صدرالدین شیرازی؛ مظفر، محمدرضا، *المنطق*، بیروت، ۱۴۰۰ ق/۱۹۸۰ م؛ موسویان، حسین، «گذری بر نظریه ملاصدرا در باب حمل و مقایسه آن با دیدگاه کانت»، *خردنامه صدرا*، تهران، ۱۳۷۴ ش/۱۴۱۶ ق، ش ۲؛ میرداماد، محمدباقر، «الافق المبین»، *مصنفات*، به کوشش عبدالله نورانی، تهران، ۱۳۸۵ ش، ج ۲؛ نصیرالدین طوسی، *اساس الاتقیاس*، به کوشش محمدتقی مدرس رضوی، بی جا، ۱۳۵۵ ش؛ هـ، *تجرید المنطق*، بیروت، ۱۴۰۸ ق/۱۹۸۸ م؛ هـ، شرح *الاشارات و التنبیحات*، با شرح قطب الدین رازی، تهران، ۱۴۰۳ ق؛ نوری، آقا علی، *تعلیقات بر الاسفار* (نک: هـ، صدرالدین شیرازی). مرتضی قرانی گرکانی

حَمَل (بره)، نخستین برج از برجهای دائرة البروج (ه م) که در سال شماری خورشیدی ایرانی آن را برابر با ماه فروردین و آغاز بهار دانسته اند.

محل این برج را نقطه تقاطع دائرة البروج و معدل النهار قرارداد کرده اند. خورشید پس از گذشتن از این نقطه به سمت شمال دائرة البروج حرکت می کند، و چون عبور خورشید از این نقطه نشانه آغاز بهار در نیمه شمالی زمین است، آن را نقطه اعتدال ربیعی (بهاری) نامیده اند. به سبب حرکت تقدیمی (نک: ه د، تقدیم اعتدالین)، این نقطه تقاطع از دید ناظر زمینی جابه جا می شود و نقطه اعتدال بهاری که در گذشته های دور، و احتمالاً در زمان رصدهای بابلیان در حدود ۵۰۰ ق م در برج حمل بود (نویگباور،

ISAM DM.

258041

مست وکیم، تهران، ۱۳۹۵

دائرة المعارف بزرگ اسلامی، جلد ۵

190218

DİA

TAKVİM

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

21.08.2017

McNaughton, D. L.

A universal Islamic calendar .-- 1997 ISSN: 0250-7196 : Hamdard Islamicus, vol. 20 i pp. 77-85, (1997)

2017 MAYIS

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

**تفسير الآيات القرآنية
ذات الصلة بالحساب الفلكي
وموقف علماء الشرع والحساب
من إثبات الشهور القمرية به**

إعداد

الشيخ/ أحمد المرابط بن الشيخ محمد الشنقيطي
المفتي العام لموريتانيا وإمام وخطيب الجامع الكبير بنواكشوط

Zaman
230055
Takvim
130218
Aj
012277
Hilal
081220
ilm-i Felek
032166

- فتح الباري شرح صحيح البخاري، أحمد بن علي بن حجر العسقلاني، دار المعرفة، بيروت، د. ط، تحقيق: محب الدين الخطيب.
- الفتوحات المكية في معرفة الأسرار الملكية، محيي الدين بن علي بن محمد الطائي، دار إحياء التراث العربي، لبنان، ط ١/١٤١٨هـ.
- لسان العرب، ابن منظور، دار صادر، بيروت، ط ١.
- الموافقات في أصول الفقه، إبراهيم بن موسى اللخمي الشاطبي، دار المعرفة، بيروت، د. ط، تحقيق: عبد الله دراز.
- مواهب الجليل لشرح مختصر خليل، محمد بن عبد الرحمن المغربي، دار الفكر، بيروت، ط ٢/١٣٩٨هـ.
- الموطأ، مالك بن أنس الأصبجي، دار إحياء التراث العربي، مصر، د. ط، تحقيق: محمد فؤاد عبد الباقي.
- هدية العارفين أسماء المؤلفين وآثار المصنفين، إسحاق باشا البغدادي، دار الكتب العلمية، بيروت، د. ط/١٤١٣هـ.

٤١- ابن منظور: أبو الفضل جمال الدين بن مكرم لسان العرب (بيروت دار صادر ١٤١٠هـ - ١٩٩٠م).

٤٢- الموسوعة العربية الميسرة: إشراف محمد شفيق غربال: (دار الجليل ١٤١٦هـ - ١٩٩٥).

٤٣- مؤتمر الإفتاء في عالم مفتوح: .الواقع المائل والأمل المترجي شبكة الأخبار العربية.

٤٤- ابن ماجه: محمد بن يزيد القزويني سنن ابن ماجه (الرياض بيت الأفكار الدولية).

٤٥- مالك بن أنس: الموطأ تحقيق محمود أحمد القيسية (أبوظبي مؤسسة النداء).

٤٦- ابن المنذر محمد بن إبراهيم. الإشراف على مذاهب العلماء: تحقيق أبو حماد صغير الأنصاري (رأس الخيمة، مكتبة مكة الثقافية).

٤٧- محمد أبو زهرة. أصول الفقه (القاهرة دار الفكر العربي ١٣٧٧هـ - ١٩٥٨م).

٤٨- النووي أبو زكريا يحيى بن شرف. آداب الفتوى والمفتي والمستفتي (بيروت، دار البشائر الإسلامية ١٤١١هـ - ١٩٩٠م).

٤٩- النووي أبو زكريا يحيى بن شرف. روضة الطالبين (بيروت دار الكتب العلمية).

٥٠- ابن النجار محمد بن أحمد الفتوحى، شرح الكوكب المنير، تحقيق محمد الزحيلي، ونزيه حماد، الرياض مكتبة العبيكان

٥١- ابن نجيم. الأشباه والنظائر، ص ٨٤ (دار الفكر دمشق ١٤٢٢هـ - ١٩٩٩م).

٥٢- الهروي: علي بن سلطان فتح العناية بشرح النقاية (دار الأرقم).

٥٣- ابن هشام، السيرة النبوية، تحقيق مصطفى السقا وآخرون. الرياض، دار المفتي.

٥٤- وهبة الزحيلي: نظرية الضرورة الشرعية مقارنة بالقانون الوضعي (دمشق دار الفكر ١٩٩٧).

Zaman
230055
Takvim
130218
Ay
012277
Hilal
081220
İlm-i Felsefe
092166

أثر الحسابات الفلكية في ثبوت الشهر

إعداد

الدكتور قيس بن محمد آل الشيخ مبارك

أستاذ الفقه - جامعة الملك فيصل - الأحساء

28 Mayıs 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Calendar and calendar disputes

auth-Daniel J. Lasker

It is unclear how the biblical calendar was set, despite the fact that the observance of many biblical laws, such as the holiday celebrations, is dependent upon calendrical calculation. In the immediate postbiblical period, at the end of the Second Temple, there were competing calendrical systems, and it is unclear which one was predominant. The best-known of these calendars was the Pharisaic luni-solar system, which eventually became the accepted rabbinic calendar. The months of this calendar were lunar, beginning with the new moon. The years, however, followed the sun, meaning that periodic leap months were intercalated in order to keep the holidays in the set seasons specified in the Bible. The first day of the new month was determined by actual observation of the new moon; the periodic extra month was added on the basis of both natural phenomena, such as the condition of the crops and the roads, and astronomical considerations, namely the expected day of the vernal equinox.

According to rabbinic sources, which may not be entirely reliable, determination of the calendar was vested in the central court, whether the one in Jerusalem or, after the destruction of the Temple, the successor courts in such cities as Yavne and Usha. The monthly sightings of the new moon were reported to far-flung Jewish communities by messengers. Since messengers could be delayed, there was some uncertainty as to the exact day of the holidays, and in consequence communities in the Diaspora outside the Land of Israel adopted the practice of observing a second day of the biblical holidays.

With the vicissitudes of time, this system became unwieldy and the need for a calculated calendar became obvious. The calendar that emerged is based on two major features: the time of the *molad* of the month of Tishre (the *molad* is the average conjunction of the sun, earth, and moon at the beginning of the month, calculated by adding a set value from one *molad* to the next, as contrasted with the actual conjunctions, the amounts of time between which vary monthly); and the use of the

metonic cycle of seven leap years every nineteen years. Since the first day of Tishre (Rosh ha-Shana) generally coincides with the day of the *molad* of Tishre (with certain well-defined exceptions), and years have fixed lengths, calculation of the *molad* of Tishre in the current and following year, and knowledge of what year it is in the cycle (plain or leap) will determine the calendar for the entire year.

It is unclear when this calculated calendar was instituted. According to an eleventh-century source, as adduced in the twelfth century, the transition from the observed to the calculated calendar, the one in use today, took place in 358/359 C.E., under the patriarch (Heb. *nasi*) Hillel II. In addition to the lateness of the tradition, there are other good reasons to doubt the authenticity of this account. For instance, epigraphic evidence indicates that there were other calendrical systems in use even after the fourth century.

Calendrical uncertainty continued into the Islamic period. We learn from a ninth-century letter that there were still disagreements between the Jewish communities in the Land of Israel (Palestine) and Babylonia (→ Iraq), but the Babylonians demurred to the Palestinian authorities in calendrical matters. Some postulate that during the ninth century there was a major calendrical meeting which finally determined the rules of the calculated calendar. Even if such a synod did decide on a set calendar, calendrical disputes did not cease entirely. Two major Jewish calendrical disagreements broke out in the Islamic world, the first an internal Rabbanite one of short duration, and the second a Rabbanite-Karaite one, the ramifications of which have lasted until the present.

The internal Rabbanite dispute was between the community in Iraq, as championed by Sa'adya ben Joseph al-Fayyūmī (soon to be → Sa'adya Gaon), and the one in the Land of Israel, led by → Aaron ben Me'ir Gaon. The ostensible reason for the clash, which broke out in 921 and continued until 923, was a technical point in calendrical calculation; namely, when in the day does the occurrence of the *molad* cause Rosh ha-Shana to be postponed from that day to the next? The participants in this debate did not indicate the reasons for their

TAKVİM

Ali-Ahyaie, Mashallah

A case study of the Islamic lunar calendar from the late Ottoman period (1907) .-- Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA), İstanbul, 2001 : International congress on learning and education in the Ottoman world, İstanbul, 12-15 April 1999. Edited by Ali Çaksu , pp. 391-406,

Calendars & dating | Ottoman Empire - 20th century

Birashk, Ahmad

A comparative calendar of the Iranian, Muslim lunar, and Christian eras for three thousand years: 1260 B. H. -2000 A. H. /639 B. C. -2621 A. D .-- Mazda, in association with Bibliotheca Persica, Costa Mesa, 1993 :

Calendars & dating

Ansari, Shahabuddin

A compendium of calendars: a cyclopaedia of the Christian (Julian and Gregorian) calendar, from 1 S. E. to 2500 S. E. , the Muslim calendar, from 210 B. H. to 2730 A. H .-- B. R. , Delhi, 1999 :

Ansari, Shahabuddin

A note on "a universal Islamic calendar" .-- 2000 ISSN: 0250-7196 : Hamdard Islamicus, vol. 23 i pp. 71-75, (2000)

McNaughton, D.

A note on a unified world Islamic calendar .-- 1995 ISSN: 0250-7196 : Hamdard Islamicus, vol. 18 iv pp. 123-125, (1995)

Ilyas, Mohammad

A modern guide to astronomical calculations of Islamic calendar, times & qibla .-- Berita, Kuala Lumpur, 1984 :